

Sprehodi po knjižnem trgu

Maja Murnik

Esad Babačič: Veš, mašina, svoj dolg.

Ljubljana: Cankarjeva založba, 2020.

Važno je čakanje, večkrat zapiše Esad Babačič v svojem esejističnem prven-
cu, za katerega je letos jeseni prejel Rožančevo nagrado, in morda je ta na
videz preprost stavek eden ključnih v knjigi. V večinoma srednje dolgih
sestavkih – nekateri so bolj kot esejistični zvrsti bližje kolumni – se loteva
marsikatero teme, toda tematika čakanja je morda ena najzanimivejših.

Esejistične knjige so pri nas redke – pri tem merim zlasti na tiste, ki vsaj
delno sledijo sicer ohlapnim zakonitostim tega protejskega žanra; ki se torej
zavedajo svoje polliterarne narave in se ne zgledujejo preveč po načinu pi-
sanja teoretskih razprav oziroma znanstvenem analiziranju ter rezoniranju.
Babačič namreč ne skriva svoje pesniške in pripovedovalske narave; še več,
najboljši je ravno takrat, ko pripoveduje svojo lastno zgodbo, razsekano
z lirskimi zastranitvami, poetičnimi zamolki in praznimi mesti.

Ena takih zgodb se odvija v eseju *Postaja, na kateri nihče noče dol*, v ka-
terem avtor prek osebnih spominov pripoveduje o ljubljanski železniški
postaji, ki je bila v osemdesetih letih boemsko zbirališče in eden od epi-
centrov pankaa. Babačič, nekoč sam pisec besedil in *frontman* pankovske
skupine Via ofenziva, z nostalgijo oživlja ta prepisni kraj, kjer so v megle-
nih dneh, ki so zaznamovali Ljubljano zgodnjih osemdesetih let, sanjali in

hrepenele "otroci socializma" iz okoliških delavskih naselij. Marsikatera pesem iz tistega obdobja ne bi mogla nastati nikjer drugje, meni.

Avtor se k železniški postaji vrača v več esejih, kajti čakanje je pravzaprav tisto, za kar v življenju gre, kar je njegov temelj, njegova nujnost in odrešitev hkrati. Z naklonjenostjo in globoko družbeno občutljivostjo piše o ljudeh, ki posedajo po peronih in na videz čakajo na vlak, ki ne bo nikoli prišel. Čakanje je zanje kot fetiš, kot obred, kot meditacija, celo kot izraz posebne moči. O nekem prijatelju tako zapiše: "Zanj je postaja prostor nekje vmes, nekakšna časovna zanka, črna luknja, v kateri se prej in potem združita v eno samo čakanje."

S svojo "nekoristnostjo" in pasivnostjo pa je čakanje tudi upor proti družbi, ki je kot vektor ves čas naravnana strumno naprej in ki diktira storilnost, učinkovitost, neumorno delo, večopravnost in hitrost. Nasproti akceleracionizmu današnje zahodne družbe Babačić kot taktiko izmikanja postavlja počasnost in mirovanje, zabijanje časa, lenobno opazovanje, spominjanje preteklosti, zavedanje mimoobežnosti. Tematiko čakanja nadgrajuje v različne smeri. Tako recimo v *Eseju o snegu*, enem boljših v knjigi, opisuje vsakoletno čakanje na sneg, ki bo letu postavil piko na i. Sneg je zapik in predah, je brezprizivna zaustavitev navidezno nujnega toka stvari. V nekem eseju piše o lenobi kot edinem zares subverzivnem dejanju, ki ga je mogoče postaviti nasproti neoliberalnemu hiperproizvajanju, v drugem o temnih plateg čakanja, kajti skozenj se lahko izražajo tudi izgubljenost smisla, izčrpanost ali prisila (npr. čakanje v vrstah v sodobnih potrošniških nakupovalnih rajih).

Babačić golemu aktu čakanja dodaja bistveno čustveno dimenzijo, ki jo imenuje hrepenenje (čakanje je predpražnik hrepenenja, navaja bosanskega pisatelja Semezdina Mehmedinovića). Hrepenenje povezuje s spomini in čustvi, z velikimi dogodki iz preteklosti, z močnim doživljanjem. Zanj hrepenenje ni le zasebna, intimna kategorija, temveč predvsem družbena. Tako opisuje hrepenenje navadnih ljudi v socialistični Jugoslaviji, ki so v Zahodu videli obljubljeni deželo, kjer je mogoče kupiti vse tisto, kar se pri nas ni dobilo. Zaveze, po katerih je hrepenela avtorjeva mama in ki ji jih je nato prinesel iz Trsta, so bile zanj simbol sinove ljubezni in življenjske izpolnjenosti. Hkrati s spremembo družbenopolitičnega sistema pa je izgubilo tudi hrepenenje, meni avtor, saj se danes nahajamo v svetu, v katerem so izpolnjene vse (materialne) želje. Naenkrat ni več nedosegljivega, znašli smo se v odčaranem svetu.

Kritičnost do današnje družbe veje tudi iz esejev o Ljubljani, h kateri se Babačić pogosto vrača. V ospredju njegovega zanimanja so elementi mesta,

ki so naseljeni z zgodbami, z ustvarjalnostjo, upanjem in trpljenjem ljudi: ulice, trgi, pročelja, vzpetine, prehodi in podhodi rojstnega mesta – prepišni kraji torej. Prav nič ga ne navdušuje današnja globalizirana Ljubljana, ki se je prodala za nasmeške tujih turistov ter postala prazno in predvidljivo podobna drugim velikim mestom. To je Ljubljana, ki po avtorjevem mnenju nima več nobene zveze z mestom Marjana Rožanca, Tomaža Šalamuna, Gregorja Strniše, Braneta Bitenca idr. in ki jo ponazarja izbrisani grafit *Lepe fasade lepo molčijo*. Ljubljanske fasade so lepo *poštirkane*, a žive kulture ni več, kajti mesto hlepi po hitrem zaslužku. Babačić piše o gentrifikaciji mesta, o igriščih svoje mladosti, ki jih ni več mogoče obuditi. Prizadeva si tudi za muzej pank kulture, a mesto zanj nima posluha, čeprav je po njegovem mnenju prav pank Ljubljano v osemdesetih letih postavil za metropolo alternativne kulture v tem delu Evrope. Ko piše o panku, je Babačić najboljši, saj piše iz lastne izkušnje. “Zamenite mi glavo, zamenite mi oči, da bom lahko pozitiven, kot ste vi,” navaja verze iz pankovskega komada Braneta Bitenca, kultnega pevca skupine Otroci socializma, medtem ko piše o vseprisotnem pretvarjanju, zaigranem veselju in pozitivnosti, o diktatu hitrosti in učinkovitosti.

V Babačićevih zapisih posebno mesto pripada Vodmatu, ljubljanski četrti, v kateri je preživel mladost. S humorjem in nostalgijo se spominja lokalpatriotizma in zagrelih košarkarskih bojev z drugimi mestnimi soseskami, ki so Vodmat povezali v trdno skupnost. V ulični košarki je bilo preprosto treba zmagati, ne zaradi volje po nadvladi, temveč “zaradi igre same, zaradi igrivosti duha”. Povezanost v igri in *fairplay* tekmovanju Babačić izrazito poudarja: “Igrišča so bila večja od vseh religij in političnih sistemov.” Prijateljstva, ki so jih sklepali tam, so bila drugačna in pristnejša od prijateljstev, ki se napajajo predvsem iz posedanj po lokalih.

Marjan Rožanc, mojster eseja pri nas, je nogomet, to najpomembnejšo postransko stvar na svetu, razglasil za “mašo dvajsetega stoletja” in ga iz nedeljskega razvedrila ter spektakla povzdignil v enega od načinov osmišljanja človeka v tem (razvrednotenem) svetu. Na podoben način je pisal tudi o drugih športnih fenomenih – o košarkarju Ivu Daneuu, o Planici ... V nasprotju z Rožancem je Babačić v svojih športnih esejih bolj prizemljen, presežno v (kolektivnem) športu pri njem ni v ospredju. Velike teme o svetu, ki so ga bogovi zapustili, ga ne zanimajo. Čeprav podobno kot Rožanc tudi sam poudarja igrivost kot temeljno komponento košarke, Babačić piše predvsem o “praktičnih” rečeh – o košarkarski inteligenci, o zaupanju vase in v svoj koš, pa o mladih talentih, ki izgubijo otroško igrivost in vero v svoj pravi trenutek, podležejo skušnjavi trga in

se s tem samozapravijo. Babačić dodaja še neko drugo noto – nekakšno kolektivno mitologijo, skupek prepričanj, veččine in emocij. Tako recimo v eseju o teniških mojstrih Goranu Ivaniševiću in Novaku Đokoviću razpravlja o “inatu”, o slovanskem ali balkanskem kljubovanju, o “balkanski duši” (kar koli naj bi to že bilo) in podobnem. O Ivaniševiću na primer zapiše, da je preveč igral s srcem in premalo z glavo. Babačiću se pisanje skozi družbene mite včasih obrestuje in odpira nove smeri premišljevanja, mestoma pa zdrsne v stereotipiziranje in v pretirano klišejske, kramljajoče zaključke (npr.: “Ker vse je v glavi in tu ni česa dodati.”). Takih mest, v katerih se Babačić zateka k stereotipom, klišejem in družbeni mitologiji pravega trenutka, emocij, usode, ki te pričaka, ipd., je več in zahtevala bi nekaj več avtorjevega razmisleka in poglobitve.

Babačić se zdi najmočnejši takrat, ko izhaja iz lastne zgodbe oziroma iz lastnega doživetja. Takšen je v prikazovanju občutij nekega časa, njegove atmosfere, kot jo je sam doživel; prav tako z veliko senzibilnostjo in tudi skozi povedne lirske zamolke prikaže stiske in vsakdanjik nevidnih malih ljudi, ki so leta garali in izgubili zdravje zaradi skupnega dobrega, ki je nato čez noč postalo dobro izbrancev (npr. očeta proletarca; značilno je žalostno retorično vprašanje iz naslova eseja *Za koga si delal, proleter?*). Dosti manj prepričljiv je, ko se loteva bolj zapletenih filozofskih, abstraktnih in družbenih tem, včasih tudi športnih; tu prepogosto ostaja preveč na površni ravni paberkovanja, splošnega kramljanja o vsem ter “zdrave pameti” v smislu prehitrega zatekanja k stereotipom (tak primer je *Esej o trenutku*) ali celo k poetičnim zaključkom, s katerimi se izmakne globljemu premisleku ali uvidu.

Največ, kar lahko naredimo, pravi nekje Esad Babačić, je, da vedno znova povemo svojo zgodbo. V več esejih se tako kaže kot pronicljiv, občutljiv opazovalec družbe in njenih temnih, odrinjenih, drsečih mest. V tem je tudi najzanimivejši – kot pričevalec časa in alternativne kulture, ki se ju vedno znova pozablja, in kot zagovornik “skupnih prostorov svobode” (recimo igrišč), kjer so še dovoljeni naivnost in čakanje, igrivost in ležernost, s tem pa raznolika ustvarjalnost.